

УДК 336.011

**ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ СТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСІВ ЯК НАУКИ
В СУСПІЛЬСТВІ**

***Г. Ю. Іваненко**, студентка обліково-фінансового факультету
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті проаналізовано основні елементи становлення фінансів як категорії в суспільстві. Досліджено дефініції “фінансова наука”. Доведено, що хоча фінанси як наука виникла не так давно, проте бурхливий розвиток спостерігається і до сьогодення.

Ключові слова: генезис фінансів, етапи еволюції фінансів, передумови виникнення фінансів, теоретичні уявлення про фінанси, сфера фінансових відносин.

Постановка проблеми. Фінанси – це те, без чого на даному етапі життя ми не можемо уявити наше існування. Спираючись на визначення, фінанси – це система економічних відносин, яка створює і розподіляє фонди грошових коштів. Фінанси є також однією з провідних умов функціонування держави, господарюючих суб'єктів. Саме тому, на нашу думку, дане питання залишається актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансової науки як окремої галузі наукових знань до XIII ст. не існувало, хоча окремі її аспекти розглядалися з іншими науками, наприклад з філософською наукою, зокрема з представниками античної науки Арістотелем, Платоном, Ксенофонтом, Цицероном та іншими. У 1577 р. була опублікована праця французького науковця Ж. Боден “Фінансові нерви держави”, яку вважають початком публічної фінансової науки [6, с. 27]. Сучасні погляди фінансової науки висвітлено у працях: О.Д. Василика, Е. П. Кудрякова, В.М. Опаріна та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності еволюції фінансів як науки в суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Наука про фінанси, з'явилася з практичної діяльності. Спочатку, мало місце безліч фінансових господарств, які розвивалися, розширювалися, слабшали і відходили у небуття, але під час існування нічого не знали про фінансову науку. Фінансова наука виникла пізніше ряду інших соціально-політичних наук. Початок закладення її основ багато дослідників економічної історії відносять до XV-XVI століть. У табл. 1 нам наведено визначення фінансової науки багатьма науковцями.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття “фінансова наука” в економічній літературі

Автор	Визначення
О.Д. Василик	Фінансова наука вивчає явища та процеси, які здійснюються у державі при створенні й використанні фондів фінансових ресурсів на цілі її економічного та соціального розвитку.
В.Л. Андрущенко	Фінансова наука – впорядкований процес одержання знань, їх організації та систематизації в світлі певної парадигми, а також сума об'єктивізованих знань про явища державних фінансів і достовірно установлені закономірності їх функціонування.
Г. Адамс	Наука фінансів має справу з державними видатками і доходами, досліджує ті різноманітні зв'язки, що за необхідності супроводжують ці видатки і доходи, аналізує потреби держави та способи їх забезпечення.
С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Усенко, С.І. Юрій	Фінансова наука – наука, яка на підставі діалектичного методу дослідження вивчає закони, закономірності та їх форми вияву у процесі діяльності різних економічних суб'єктів з приводу формування, обміну, розподілу і використання фінансових ресурсів і грошових коштів, а також шляхи ефективного використання таких ресурсів.
С.І. Юрій, В.М. Федосов	Фінансова наука – суспільно-економічна наука, що вивчає сукупність фінансових явищ, пов'язаних із розподілом і перерозподілом ВВП.

Джерело: [5]

Одне з найбільш коротких і ємних визначень цього напрямку дав професор Павийського університету (Північна Італія) Л. Косса, праці якого в галузі фінансів були дуже популярні в Європі в кінці XIX-початку XX століття: “Фінансова наука – є теорією державного майна. Вона навчає кращим правилами, за якими слід складати його, управляти і користуватися ним” [4, с. 25].

Місцем виникнення фінансової науки можна вважати портові міста середньовічних італійських республік, де вже тоді бурхливими темпами розвивалася торгівля, банківська справа і кредитування, відбувалося накопичення капіталу, звичайно і лихварського, а також виявлялися і інші форми цієї діяльності. Сферою виникнення фінансової системи є відтворювальний процес, вона ж є другою стадією, на якій розподіл вартості відбувається за цільовим призначенням і суб’єктам господарювання, кожен з яких повинен отримати свою частку у виробленому продукті. Тому, важливою ознакою фінансів як економічної категорії є розподільний характер фінансових відносин.

Первісною сферою виникнення фінансових відносин є процеси первинного розподілу вартості суспільного продукту, коли ця вартість складається зі складових її елементів і відбувається утворення форм грошових доходів і накопичень. Подальший перерозподіл вартості і конкретизація цільового її використання теж відбувається на основі фінансової сфери.

Виникнення і розвиток фінансів відбулося за рахунок зростання продуктивних сил, насамперед це товарно-грошових відносин для досягнення певного рівня суспільного добробуту. Своєю суттю фінанси зобов’язані з появою та прогресом різних видів державних утворень. Фінанси можуть успішно функціонувати, активно сприяти економічному та соціальному прогресу лише за активного втручання у ці процеси держави. Тому є підстави стверджувати, що фінанси – це продукт розвитку товарно-грошових відносин і держави.

Варто зауважити, що в XVI столітті зміцнюється зв’язок між фінансовою теорією і практикою, інакше кажучи, наука набуває більш помітний вплив на фінансову практику.

Видатним економістом XVI століття є представник Франції Ж. Боден (1530-1597). “Фінанси, нерви держави”, як він називає їх, складають в його творі “Шість книг про республіку” (1577 р.) предмет систематичного огляду, що зробило його першим у даному напрямі. Ж. Боден у свою систему фінансів включає сім джерел доходу правителя:

- 1) домени;
- 2) військова видобуток;
- 3) подарунки дружніх держав;
- 4) збори з союзників;
- 5) доходи від торгівлі;
- 6) мита з вивезення та ввезення;

7) данину з підкорених народів [1].

У XIX – на початку XX століть в економічній науці існували дві тенденції: до диференціації (спеціалізації) наук і до утримання їх у сфері політичної економії. Обидві тенденції знаходили своє відбиття і в класифікації економічних наук.

Протягом другої половини XIX століття в самій фінансовій науці мали місце дві точки зору на її співвідношення з фінансовим правом. Згідно з першою, вчені (А. Вагнер, Л. Штейн, Г. Еллінек, І.Х. Озеров та інші) заперечували самостійність фінансового права і не визнавали межі між фінансовим правом і фінансовою наукою. Професор Озеров, наприклад, ототожнював поняття “фінанси”, “фінансове право”, “фінансова наука” і «наука про фінанси» як ідентичні. На його погляд, фінансова наука (або в просторіччі “фінанси”) вивчає господарство союзів публічного характеру (держави, общин), тобто сукупність відносин, що виникають в процесі формування і витрачання цими союзами матеріальних засобів; вона досліджує також відбиття різних форм господарства на різних сторонах народного життя [7, с. 126].

Найвищого розквіту фінанси досягли у XX столітті, коли функції держави набагато розширилися і вдосконалилися, а товарно-грошові відносини посіли головне місце в економічних системах. Фінанси перетворилися на універсальний і надзвичайно активний елемент економічного життя, розвинулися методи і форми мобілізації коштів та їх розподіл у державі з метою задоволення потреб населення, удосконалення виробничих та соціальних процесів [2, с. 416].

При обмеженості фінанси не можуть виявити всіх своїх потенційних можливостей, оскільки їхнє функціонування жорстко обмежується відповідними державними законодавчими та нормативними актами. І тому свого найвищого розвитку й досконалості фінанси досягають в умовах ринкової економіки, фундаментальною основою якої є різні форми власності.

Є три передумови виникнення фінансів:

- Перша передумова з'явилась в Центральній Європі у результаті перших буржуазних революцій. Хоча збереглися монархічні режими, але влада монархів була скасована й саме головне відбулося відторгнення глави своєї держави від скарбниці. Тоді був здійснений загальнодержавний фонд коштів, а саме це бюджет, яким монарх не міг одноосібно користуватися.

- Друга передумова – це використання й формування бюджету стало носити системний характер, тобто вже виникли системи державних видатків та доходів з певною структурою, складом, й законодавчим закріпленням. Зазначимо, що основні групи видаткової бюджетної частини практично не змінювалися, в плинні багатьох сторіч. Уже тоді були позначені чотири напрями видатків: управління, на військові цілі, економіку та соціальні потреби.

- Третя передумова – це податки у грошовій формі мають переважний характер, тоді як раніше доходна частина держави формувалася таким чином

за рахунок натуральних податків і трудових повинностей. Тому, тільки на даному етапі розвитку грошових відносин й державності став можливим розподіл створеного продукту у вартісному вираженні.

Розподільчі відносини – частина економічних відносин і фінанси, будучи вираженням цієї об'єктивно існуючої сфери економічних відносин, є економічною категорією. Вони мають яскраво виражене специфічне суспільне призначення – формування й використання грошових фондів держави за допомогою особливих форм руху вартості. Фінанси разом з тим й історична категорія, тому що вони мають стадії виникнення, розвитку, тобто змінюються в часі [3, с. 240].

Висновки. Отже, підсумовуючи вищезазначене, варто відмітити, що сама фінансова наука яка виникла лише в XV столітті є досить молодою (в порівнянні з багатьма іншими соціально-політичними науками). Фінансова думка налічує набагато більшу історію, починаючи ще з часів Аристотеля, Платона і Ксенофонта. А на межі середньовіччя і нового часу торговий капіталізм створив нагальну потребу в свідомому відношенні до фінансового господарству, а, отже, і в створенні фінансової теорії.

Сучасна теорія фінансів у своїх основних рисах формувалася в XIX столітті, коли вона розвивалася великими темпами. В університетах відкривалися кафедри фінансової науки, з'являлися великі наукові праці, що охоплюють всі сторони державного господарства.

Тим не менше, і зараз, в епоху становлення постіндустріального інформаційного суспільства, фінансова теорія надає величезне поле для дослідників та аналітиків: у подальших дослідженнях потребують, наприклад, система електронних грошей у “світі пластикових карток”; поява міжнаціональних та міждержавних валютних одиниць, таких як євро – разом з можливим світовим аналогом єдиних грошей.

Сучасна фінансова наука, незважаючи на те, що по ній написано вже практично незлічену кількість книг, праць і монографій, все ж таки все ще надає широке поле для діяльності дослідників.

Список використаних джерел

1. Бібліотека Гумер – економіка і менеджмент. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Econom/Puschk/ – Назва з екрану
2. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик : НІОС, 2001. – 416 с.
3. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : / В. М. Опарін. – Київ: КНЕУ, 2001. – 240 с.
4. Сенгачов В. К . Фінанси, грошовий обіг і кредит : Підручник. – 2-е видання, перероблене і доповнене / В. К Сенгачов, А. І. Архипов та ін : Видавництво «Прспект», 2004. – 720 с.
5. Студопедія. Ваша школопедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.com.ua/1_251367_navchalnI-zavdannya-do-temi-.html – Назва з екрану
6. Юрій Е. О. Фінанси. Навчальний посібник. / Е. О. Юрій. – Чернівці: БДФА, 2004. – 27 с.
7. Юрій Е. О. Фінанси. Навчальний посібник. / Е. О. Юрій. – Чернівці: БДФА, 2004. – 126 с.

A. Ivanenko. Evolution of Finance.

The article analyzes the main elements of becoming a Finance category in society. Investigated the definition of "financial science." Proved that although finances as a science emerged recently, but rapid development is observed until today.

Key words: genesis Finance Finance stages of evolution, the prerequisites of finance, theoretical understanding of the finance sector financial relations.

*Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Лункіна Т. І.
Миколаївський національний аграрний університет*